

Bilgi ve İktidar Kıskaçında Üniversiteler ve Sosyal Bilimler: Foucaultcu Bir Yaklaşım

Universities and Social Science in the Pincers of Knowledge and Power: A Foucaultian Approach

Sefa MERTEK*

Öz

İnsanların birbiriyle ilişkisi sonucu, iktidar ortaya çıkar. Bu nedenle bilinen tarihsel sürece göre insanlar, toplum halinde yaşadığından dolayı iktidar da devamlı olagelmıştır. İktidar, iktidarını sürdürürebilmek için her zaman bilgiye ihtiyaç duymuştur. Tarihsel süreç içerisinde de ihtiyaç duyulan bilginin boyutu sürekli artmıştır. Michel Foucault, iktidar ilişkilerine odaklanarak bilginin bu ilişkiler sonucu üretildiğini belirtmektedir. Foucault'ya göre iktidar, söylem vasıtasıyla hakikati üretmektedir. Bedenlere ise çeşitli yollarla üretilen hakikati benimsetir. Foucault, iktidarın her yerde olduğunu belirtir. Bilgi sahasının merkezi olan üniversiteler ve üniversitelerin bünyesinde faaliyet gösteren sosyal bilimler, iktidarın etkilerine doğrudan açıktır. Dolayısıyla üniversiteleri ve sosyal bilimleri Foucault'nun iktidar ve bilgi yaklaşımıyla değerlendirmek mümkündür. Bu çalışmanın amacı, Foucault'nun bilgi ve iktidar yaklaşımlarıyla üniversiteler ve sosyal bilimlerin bir çözümlemesini yapmaktır.

Anahtar Kelimeler: İktidar, Bilgi, Michel Foucault, Üniversite, Sosyal Bilim.

Abstract

As a result of people's relationship with each other, power emerges. Therefore, according to the known historical process, power has always been due to people's living in society. Power has always needed information to maintain its power. The size of the information needed in the historical process has increased continuously. Michel Foucault states that knowledge is produced as a result of these relations by focusing on power relations. According to Foucault, power produces truth through discourse. It adopts the truth produced through various ways to bodies. Foucault states that power is everywhere. Universities, which are the center of the field of knowledge, and the social sciences operating within the universities are directly open to the effects of power. Therefore, it is possible to evaluate universities and social sciences with the power and knowledge approach of Foucault. The aim of this study is to analyze the social sciences and universities with the knowledge and power approaches of Foucault.

Keywords: Power, Knowledge, Michel Foucault, University, Social Science.

Giriş

“İktidarın işleyişi sürekli olarak bilgi yaratır ve aksi yönde, bilgi de iktidar etkilerine yol açar.”

Michel Foucault (2012a, s. 35)

Bilgiye dair yaklaşımlar, tarihsel süreç içerisinde devamlı değişmiştir. Önceleri insanlar, bilgiyi keşfettiklerini düşünürken günümüzde bazıları ise bilginin keşfedilmeyip icat edildiğini söylemektedir. Michel Foucault, bilginin bir icat ürünü olduğunu iddia edenlerin başında gelir. Foucault'ya göre bilgi, güç odaklarının bir mücadelesi sonucu ortaya çıkar. Bu mücadele esnasında farklı hakikatler söz konusudur. Üstün gelen güç odağının hakikati ise doğru konumuna yükselmektedir. Böylece bilgi, belirli hakikat oyunları sonucunda üretilmektedir. Foucault, bilgiyi, özneyi, hakikati ve iktidarı birbiriyle ilişki içerisinde ele almaktadır. Başka bir deyişle Foucault'ya göre bunlar, birbirlerinden ayrı birer alan değil, birbirleriyle ilişkili ve birbirlerini var eden birer alandır. Bu bağlamda mesela ona göre “bilgi, insan doğasına işlenmiş halde değildir ve insanın en eski itkisini teşkil etmez. Daha önemlisi, bilginin olanaklılığı bizzat sahip olduğu biçimle tanımlanmaz” (Foucault, 2012b, s. 204). Burada Antik Yunan'dan itibaren doğada var olan bilgiye ulaşma düşüncesinden bir kopuş gerçekleşmektedir. Foucault için bilgi, aranıp bulunabilen bir şey değil, daha ziyade iktidar tarafından üretilen bir şeydir. Dolayısıyla yine Foucault'nun sözleriyle ifade etmek gerekirse

* Arş. Gör., Ondokuz Mayıs Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü, sefamertek@gmail.com

“buradaki hakikat, keşfedilebilecek ve kabul edilebilecek hakikatler bütünü değil, doğru ile yanlışın birbirinden ayrıldığı ve doğruyu birtakım spesifik iktidar etkilerinin yüklediği kurallar bütünüdür. Yani söz konusu olan, hakikat ‘namına’ yürütülen bir kavga değil: hakikatin statüsü ile oynadığı siyasi ve ekonomik rolle ilgili olan bir kavgadır” (Foucault, 2011a, s. 52). Dolayısıyla Foucault’ya göre iktidar, söylemleriyle ya da söylemsel olmayan pratikleriyle hakikati üretmektedir. Yani “hakikat üretilir. Bu hakikat terimleri, iktidardan ve iktidar mekanizmalarından ayrı değildir: çünkü bu iktidar mekanizmaları bu hakikat üretimlerini mümkün kılar, bunlara yol açar, hem de bu hakikat üretimlerini kendinde bize bağlayan, birleştiren iktidar etkileri vardır” (Foucault, 2012a, ss. 173-174). İktidar ve hakikat ilişkisinin bir uzantısı olarak da özne meydana gelmektedir. İktidar, hakikat oyunları kurarak özneyi ürettiği bilginin hakikat olduğuna inandırır ve bu sayede özneyi de üretmiş olur. Burada Foucaultcu anlamda sorunsallaştırma da devreye girmektedir. . Foucault’ya göre “sorunsallaştırma, ne önceden var olan bir nesnenin temsil edilmesi anlamına gelir ne de söylem yoluyla var olmayan bir nesnenin yaratılması anlamına. Sorunsallaştırma, herhangi bir şeyi doğru ve yanlış oyununa sokan ve onu (ister ahlaki düşünce biçiminde, ister bilimsel bilgi, isterse siyasi analiz, vb. biçiminde olsun) bir düşünce nesnesi olarak kuran söylemsel ya da söylemsel olmayan pratikler bütünüdür” (Foucault, 2000, s. 86). Başka bir şekilde ifade edilirse söylemsel ya da söylemsel olmayan pratiklerle birlikte normal olmayanın tanımı yapılır. Aslında normal olmayanı tanımlamakla dolaylı olarak normalin de tanımı yapılmaktadır. Bu şekilde norm üretimi sağlanmakta ve doğru ve yanlış, iyi ve kötü tarif edilmektedir. Böylece hakikat üretimi meydana gelmektedir. Örneğin; iktidar, deliyi ve akıl hastanesini tanımlayarak aslında diğer insanları ürettiği doğru ve yanlış tanımlaması doğrultusunda ‘normalleştirmeye’ ve disipline etmeye çalışmaktadır. Burada önemli olan, deliyi tedavi etmek değil, diğer insanları uysal bedenler haline getirmektir. Yani iktidar, kendisine göre anormal olarak nitelendirdiği hususun tanımını yaparken normalin de tanımını yapmakta ve insanları, hakikat oyunları sonucunda ürettiği hakikate inandırarak şekil vermektedir. Üniversite ve sosyal bilim konusunda da iktidarın hakikat oyunları son derece barizdir. Zira ileride değinileceği gibi moderniteyle birlikte teknik anlamda maddi çıktı sağlayan bilgi, iktidar tarafından doğru ve iyi olarak nitelendirilip teşvik edilirken teknik bilgi ve maddi çıktı sağlamayan sosyal bilimler gibi alanlar, boş uğraş olarak nitelendirilmekte ve teşvik edilmemektedir.

Bilgiye yaklaşım konusunda genel olarak iki gerilimden bahsetmek mümkündür. Bilginin icat edildiğini söyleyenler, bazı yönlerden bilginin keşfedildiğini söyleyenlerden ayrılır. İlk olarak, bilginin edinilmesi ve aktarılması önemsizleşirken bilgiyi kuran ve üreten ilişkiler önem kazanır (Burke, 2001, s. 8). İkinci olarak, önceden bilgiye sahip olan ve onu yönlendiren azınlık bir kesimken bilginin icat edildiğini savunanlara göre bilgiyi ellerinde tutan çok sayıda grup söz konusudur (Burke, 2001, s. 9). Çünkü nihayetinde bilgi farklı güç odaklarının çarpışması sonucu ortaya çıkmaktadır. Üçüncü olarak önceleri daha çok toplumsal sınıflara odaklanan bir yaklaşım söz konusuysa sonraları cinsiyet ve coğrafyaya daha çok vurgu yapılmaktadır (Burke, 2011, s. 9).

İktidar ile bilgi, daima iç içe olmuştur. Çünkü iktidar varlığını korumak ve sürdürmek için her zaman bilgiye ihtiyaç duymuştur. Önceki yüzyıllarda iktidar, özellikle savaş konusunda kendi halkı hakkındaki bilgiyi edinmeye çalışmıştır. Savaşta kaç kişinin olacağını belirlenmesi açısından sağlıklı erkek nüfus sayısı önemli olmuştur. Aynı zamanda normal zamanlarda ülkenin devamlılığı için halkın hastalıklarla ilgili durumu da önem kazanmıştır. İktidarlar tarafından kullanılan bilgi devamlı çeşitlenmiş ve artmıştır. Günümüzde iktidarların sahip olduğu bilginin çeşidi ve sınırı oldukça fazladır. Dolayısıyla günümüz devletleri tam anlamıyla bilgi devletleridir. Ancak iktidarların bilgiye duydukları ihtiyaç her ne kadar modern devletlerde daha fazla olsa da bilgi, tarihte iktidarlar tarafından her zaman sahip

olunması gereken değerli bir hazine konumunda olmuştur. Hatta tarihteki bütün devletleri, “bilgi toplumları” olarak nitelendirmek mümkündür (Giddens, 1989, s. 178). Çünkü “devlet iktidarının üretilmesi, idari amaçlara uygulanabilen düzenli bilginin toplama, depolama ve kontrolünü içeren sistemin doğal bir şekilde yeniden üretimini” gerektirir (Giddens, 1989, s. 178). Bu nedenle iktidarlar, daima bilgiye ihtiyaç duymaktadır. Dolayısıyla her iktidar, nihayetinde bilgi toplumu anlamına gelmektedir.

İktidarların bilgiye duydukları ihtiyacın merkezileşmeye de kapı araladığı ifade edilebilir. Çünkü devletin bütün toprakları üzerinde hâkimiyete sahip olması, aynı zamanda tüm topraklar hakkında da bilgi sahibi olmasıyla doğrudan ilişkilidir. Dolayısıyla modern devletlerle yani ulus devletlerle birlikte merkeziyetçilik iktidarlar tarafından son derece benimsenen bir yönetim sistemi olmuştur. Merkeziyetçilik, baskı ve denetim ile birlikte hareket etmiştir. Tabi ki iktidarın olduğu her yerde devamlı baskı ve denetim olmuştur. Ancak merkeziyetçilikle birlikte daha farklı bir boyut kazanmıştır.

İktidarın baskı ve denetimi, her alanda olduğu gibi bilim dünyasında da görülmüştür. Bilim dünyasında öncelikle bilginin merkezi olarak üniversiteler ve üniversitelerle ilişkili olarak ise bilim dallarında baskı ve denetimin yanı sıra hakikat üretiminin de izlerini görmek mümkündür. Hakikat üretimi konusunda en fazla etkilenen bilim dalları ise sosyal bilimler olmuştur. Çünkü sosyal bilimler, çoğunlukla doğrudan devletle ilgilenir. Bu bakımdan çalışmanın amacı, iktidarın üniversiteler ve sosyal bilimler ile olan ilişkisini incelemektir. İnceleme, Michel Foucault’nun iktidar ve bilgi konusundaki düşünceleri doğrultusunda yapılacaktır. Çalışmanın amacı doğrultusunda ilk bölümde Foucault’nun bilgi, iktidar, söylem, hakikat, neoliberalizm gibi kavramlara yaklaşımları ele alınacaktır. İkinci bölümde üniversitelerin kısaca doğuşu ve gelişiminin ardından iktidar ile ilişkileri irdelenecek ve üniversitelerin neoliberalizmle benimsediği konum üzerinde durulacaktır. Üçüncü bölümde ise sosyal bilimlerin üniversitelerin benimsediği konumdan ne derece etkilendikleri ve iktidar ile ilişkileri ele alınacaktır.

Michel Foucault’nun Bilgi ve İktidar Anlayışı

Foucault’nun ilk eserlerinden itibaren ilgilendiği temel sorun, toplumda dışlananları irdeleyerek bir sistem eleştirisi sunmaktır (Foucault, 2011b, s. 115). Sistem eleştirisi sunmak ise bizatihi iktidar ile hesaplaşmaktan geçmektedir. Foucault, ilk olarak iktidarın kullandığı araç olarak kapatma üzerinde durur. Her ne kadar iktidar kapatmaya toplumun menfaati için başvurduğunu dile getirirse de Foucault için durum öyle değildir. Foucault, bunalım dönemleri haricinde kapatmaya “tam istihdam ve yüksek ücret dönemlerinde ucuz emek gücü ve işsizlik dönemlerinde aylakların emilmesi ve çalkantı ile ayaklanmalara karşı toplumsal korunma” olarak başvurduğunu belirtmektedir (Foucault, 2006, s. 117). Yani kapatma, bir nevi iktidarın bir baskı ve denetim aracı olarak ortaya çıkmaktadır.

İktidarın kullandığı bir diğer yöntem, norm üretimidir. İktidar olması gerekeni ya da olmaması gerekeni tanımlarken aslında bunların karşıtını da tanımlamaktadır. Yani bir normal ve anormal tanımlaması yapmaktadır. Örneğin, Foucault’ya göre tıp, hasta insanı tanımlarken aslında sağlıklı ve model insanı da tanımlamaktadır (Foucault, 2014, s. 59). İktidarın bu tarz tanımlamaları bir norm haline gelmektedir. Dolayısıyla iktidar, norm sayesinde bedenlere şekil vermektedir. Çünkü norm bir yerden sonra hakikat işlevi görmektedir.

Foucault’ya göre iktidar, esas olarak beden üzerinde çalışmaktadır. Bu bakımdan ona göre beden, basit bir biyolojik varlığı nitelendirmez. Beden, zıt güçlerin çarpıştığı bir savaş sahnesidir. Dolayısıyla Foucault’ya göre beden, kolaylıkla “manipüle edilebilen, biçimlendirilen, terbiye edilen, itaat eden, cevap veren, becerikli hale gelen” bir yapıdır (Foucault, 1992, s. 168). İktidara dair her şey beden sayesinde mümkün olabilmektedir. Foucault, kendi ifadeleriyle bedene şu şekilde vurgu yapar:

...beden aynı zamanda siyasal bir alanın içine de doğrudan dalmış durumdadır; iktidar ilişkileri onun üzerinde doğrudan bir müdahale meydana getirmektedirler; onu kuşatmakta, damgalamakta, terbiye etmekte, ona azap çektirmekte, onu işe koşmakta, törenlere zorlamakta, ondan işaretler talep etmektedir. Bedenin bu siyasal olarak kuşatılması karmaşık ve karşılıklı ilişkilere göre, onun ekonomik kullanımına bağlıdır; bedenin iktidar ve egemenlik ilişkileri tarafından kuşatılmasının nedeni büyük ölçüde, üretim gücü olmasından kaynaklanmaktadır, fakat buna karşılık bedenin iş gücü olarak oluşması ancak, onun bir tabiiyet ilişkisi içine alınması halinde mümkündür (burada ihtiyaç aynı zamanda özenle düzenlenen, hesaplanan ve kullanılan siyasal bir araçtır); beden ancak hem üretken beden, hem de tabi kılınmış beden olduğunda yararlı güç haline gelebilmektedir. (Foucault, 1992, s. 31)

İktidara göre bedenin yararlı olabilmesi için itaatkâr olması gerekmektedir. İktidar, bedeni itaatkâr kılabilmek için ise genellikle disiplin edici eylemler uygulamaktadır. Bu bağlamda Foucault, fabrikaların, okulların, kışlaların, hastanelerin ve hapishanelerin birer disiplin edici kurum olduğunu belirtmektedir (Foucault, 1992, s. 285). Dolayısıyla iktidar, bu tarz kurumlar ile bedenler üzerinde tek tek baskı kurmaktadır. İktidar, ürettiği norma uymayan kişileri kolaylıkla tespit etmekte ve disiplin mekanizmalarını derhal devreye sokmaktadır. Tespit etme işlemi, iktidarın bireyleri devamlı denetim altında tutmasıyla sağlanmaktadır. *Panopticon* örneğinde olduğu gibi iktidar devamlı toplumu gözetlemektedir. Bu bakımdan *panopticon*, “bir yönetim biçimidir: zihin için zihin üzerinde iktidar uygulama biçimidir” (Foucault, 2011b, s. 135). *Panopticon*’un günümüzdeki karşılığının MOBESE kameraları olduğu belirtilebilir. MOBESE kameralarının varlığından dolayı insan, devamlı gözetlendiğini düşünebilir.

Foucault’ya göre bilgi ve iktidar yakından ilişkilidir. Hatta “bilgi, insan doğasına işlenmiş halde değildir ve insanın en eski itkisini teşkil etmez. Daha önemlisi, bilginin olanaklılığı bizzat sahip olduğu biçimle tanımlanmaz” (Foucault, 2012b, s. 204). Yani Foucault için bilgi, başka bir deyişle hakikat, iktidar tarafından üretilen bir şeydir.

Kanımcı burada önemli olan nokta, hakikatin ne iktidarın dışında ne de iktidardan yoksun bir şey olduğudur: Tarihini ve işlevini daha ayrıntılı olarak incelemenin faydalı olacağı bir mitin tersine, hakikat özgür ruhların ödülü ve uzun yalnızlıkların çocuğu olmadığı gibi kendilerini özgürleştirmeyi başarmış olanların ayrıcalığı da değildir. Hakikat, bu dünyaya ait olan bir şeydir: Hakikat, çok sayıda zorlama sayesinde ortaya çıkar. Ve düzenli iktidar etkileri yaratır. Her toplumun kendi hakikat rejimi, kendi genel hakikat siyaseti vardır. (Foucault, 2011b, ss. 50-51)

Ürettiği hakikat sayesinde iktidar, devamlılığını sağlamaktadır. Başka bir ifadeyle, iktidarın devamlılığını sağlayabilmesi için hakikatini de üretmesi gerekmektedir. Burada açığa çıkan husus, iktidarın mevcut doğada var olan bir hakikat uğruna mücadele etmeyip kendi siyasi ve ekonomik amaçları doğrultusunda ürettiği bir hakikat nosyonunun varlığıdır.

İktidar, hakikatini esas olarak söylem vasıtasıyla kurmaktadır. Söylem, bir konu hakkında söylenen ifadeler toplamını nitelendirmektedir (Foucault, 1999, s. 104). Bir bakıma söylem iktidarın hakikatini yaymasının bir aracıdır. İktidar, hakikatini bu şekilde tanıtır ve başkalarının hakikatleriyle söylem sayesinde çatışır. Güç ilişkilerinde üstün gelen söylem, hakikat olarak kurulmaktadır. Dolayısıyla “söylem iktidarı harekete geçirir ve üretir: onu güçlendirir ama aynı zamanda da yıpratır, zayıflatır ve onun silinmesini sağlar” (Foucault, 2007, s. 78). Yani söylem sayesinde hem iktidarın kurulması söz konusuysen hem de karşı söylem tarafından iktidarın devamlı bir direniş altında olduğu ifade edilebilir. Başka bir deyişle iktidarın olduğu her yerde nasıl itaat varsa direniş de vardır (Foucault, 2007, s. 73). Dolayısıyla Foucault’nun hakikat oyunları, adeta Hobbes’un doğa durumundaki savaş halini anımsatır.

İktidar ve bilginin devamında gelen diğer bir mesele ise öznedir. Foucault’nun iktidar yaklaşımına bakıldığında salt bir şekilde sadece baskıcı işlevinin olmadığı kolaylıkla fark edilebilir. İktidar baskının yanında özneyi de üretmektedir. Ona göre “bu iktidar biçimi bireyi kategorize ederek, bireyselliğiyle belirleyerek, kimliğine bağlayarak, ona hem kendisinin hem

de başkalarının onda tanımak zorunda olduğu bir hakikat yarası dayatarak doğrudan gündelik yaşama müdahale eder. Bu, bireyleri özne yapan bir iktidar biçimidir” (Foucault, 2000, s. 63). Dolayısıyla Foucault, iktidara özneyi üreten bir fonksiyon yüklemektedir. Ayrıca belirtilmesi gerekir ki Foucault’ya göre iktidar, insanlardan bağımsız ve onların üzerinde konumlanmış bir yapı değildir. Zira Foucault, iktidarı, “az çok örgütlenmiş, piramit gibi koordine edilmiş bir ilişkiler yumağı” olarak tanımlamaktadır (Foucault, 2011a, s. 124). Bu bakımdan insanın olduğu yerde ilişki kaçınılmaz olduğu için iktidar da her yerdedir. Ancak iktidar, “her şeyi kapsadığından değil, her yerden geldiğinden dolayı her yerdedir” (Foucault, 2007, s. 72).

Foucault, son çalışmalarına doğru iktidar kavramı yerine yönetimsellik kavramını tercih etmiştir. Yönetimsellik kavramı ile Foucault, ekonomik politığın alanına girmektedir. Ona göre yönetimselliğin “temel hedefi nüfus, baskın bilgi biçimi ekonomi politik, temel teknik aracı da güvenlik düzenekleri”dir (Foucault, 2013, s. 97). Öznenin üretimi, ekonomi politik sayesinde daha da önemli bir hale gelmektedir. Ekonomi politik ile özne, nesneleşir. Bu nesneleşme, yönetimselliğin güvenlik ve nüfusa verdiği önemde karşılık bulmaktadır. Güvenlik, baskı kurmak, disipline etmek ve tehlikeli sınıfları etkisiz hale getirmek için kullanılır. Buradaki tehlikeli sınıf, iktidarın ürettiği hakikat sonucu ortaya çıkmaktadır. Yani iktidarın hakikatini kabul etmeyenler, iktidarın gözünde tehlikelidir ve etkisiz hale getirilmelidir. Dolayısıyla tehlike söylemi, iktidar tarafından üretilen ve özneyi baskı ve denetim altında tutmanın yanında ona şekil vermek için kullanılan bir söylemdir. Foucault’ya göre “liberalizmin kendisine biçtiği rol, hep bu tehlike kavramının etrafında, bireylerin özgürlüğü ve güvenliği arasında her an hakemlik edeceği bir mekanizma yaratmak”tır (Foucault, 2015, s. 56). Liberalizm, bir yönetim sanatı olarak bu mekanizmayı tehlike üzerinden kurmak zorundadır. Zaten Foucault’ya göre “tehlike kültürü olmadan liberalizm de olmaz” (Foucault, 2015, s. 57). Nüfus, öznelerin oluşturduğu çokluğu ifade eder (Foucault, 2013, s. 23). Foucault için nasıl öznelerin tek tek bedenleri varsa nüfusun da bir bedeni vardır. Dolayısıyla yönetimsellik nasıl öznelerin bedeni üzerinde çalışıyorsa nüfusun bedeni üzerinde de çalışır. Foucault’nun burada nüfus kavramını kullanması dikkat çekicidir. Zira o, yönetimselliğin bireyleri toplum olarak gördüğüne inanmaz. Çünkü nüfus ile birlikte doğum ile ölüm oranları, sağlık durumları, zenginliğin üretimi gibi fenomenler daha kolaylıkla ele alınabilmektedir (Lemke, 2011, ss. 36-37). Nüfus kelimesi, ekonomi politığe oldukça uymaktadır. Dolayısıyla nasıl özneler yönetimselliğin bir nesnesi ise nüfus da bir nesnedir.

Ekonomi politikte birlikte Foucault, liberalizm ve neoliberalizme odaklanmaktadır. Foucault, liberalizmi sadece iktisadi bir sistem olarak nitelendirmemekte, bir yönetim sanatı olarak görmektedir (Lemke, 2011, s. 45). Dolayısıyla bir yönetim sanatı olarak liberalizm, yönetimselliğin devamını sağlamaya çalışır. Burada bir kopuş söz konusudur. Önceden yönetim, meşruluk ve gayri meşruluk üzerinde kendisini konumlandırırken artık başarı ve başarısızlık üzerinde kendisini konumlandırmaktadır. Yani yönetimsellik tarafından yapılan bir eylemin hukuki olması değil, başarılı olması önemlidir. Başarı ise sistemin devamını sağlayan eylemleri ifade etmektedir. Zaten Foucault’nun neoliberalizm vurgusu da başarının sağlanması yolunda ortaya çıkmaktadır. Neoliberalizm, başarının sağlanması ve dolayısıyla yönetimin devamlılığı için düzenleyici ve müdahaleci bir rol üstlenmektedir (Foucault, 2015, s. 126).

Neoliberalizmin devamlılığını sağlaması için öznenin de önemi büyüktür. Çünkü nihayetinde neoliberalizmde öznenin de üretimi söz konusudur. Dolayısıyla yönetimin varlığını sürdürebilmesi için daima başarı peşinde koşan rekabetçi öznelere ihtiyaç vardır. Neoliberal özne, sadece tüketim faaliyetleri içerisinde değil, aktif bir şekilde üretim faaliyetleri içerisinde de yer almalıdır. Zira “yaratılmak istenen *homo economicus*, mübadele, alışveriş, tüketim insanı değil; şirket, girişim ve üretim insanıdır” (Foucault, 2015, s. 128). Neoliberal özne, aslında bir özne değil, sistemin devamlılığı için gerekli bir makine parçası

gibidir. Çünkü onun bizatihi insan olarak bir anlamı ve değeri söz konusu değildir. Üretim ve tüketim faaliyetleri içerisindeki eylemleri ile varlığının bir anlamı ve değeri olabilmektedir. Ekonomik faaliyetleri dolayısıyla kendini var eden neoliberal özne, daima girişimci olmak zorundadır. Başka bir deyişle, neoliberal özne, *homo economicus* olmak zorundadır. *Homo economicus* olduğu ölçüde normal bir öznedir. Aksi takdirde tehlikeli bir özne konumuna gelir ve doğal olarak normalleştirilmesi gerekir. Neoliberal öznenin beklenen başlıca eylem, devamlı başarı peşinde koşmasıdır. Önemli olan başarıyı yakalamaktır. Başarısız olursa dahi tekrar tekrar başarılı olmak için çabalanması gerekir. Çünkü esas önemli olan şey, üretim ve tüketim faaliyetleri içerisinde aktif bir şekilde bulunmaktır. Zira eylemlerin ahlaki ya da meşruluğu çok da önemli değildir.

Foucault'nun neoliberal iktidar tanımını günümüz toplumlarında görmek mümkündür. Neoliberal iktidarlara, çeşitli mekanizmalarla *homo economicus* olan bir özne inşa etmektedirler. Özneler, insan oldukları için değerli değil, sistemin devamı için gerekli parçalar niteliğindedir. Sistem için gerekli olansa doğayı tahakküm altına alarak maddi üretim ve tüketimi sağlamaktır. Maddi niteliğe sahip olan üretim faaliyetleri içerisinde de fen bilimleri, sağlık bilimleri ve teknik bilgiyi içeren bilimsel alanlar yer almaktadır. Dolayısıyla bu alanlar, yönetimsellik tarafından desteklenmektedir. Sosyal bilimler ise yönetimsellik tarafından makbul bir bilim olarak hatta bir bilim olarak bile değerlendirilmemektedir. Üniversiteler, Araştırma Üniversitesi başlığı altında proje okullarına dönüşmektedir. Proje yapan teşvik edilmekte ve akademik olarak ilerlemekte iken teorik faaliyet içerisinde çalışmalarını sürdüren bilim dalları, yok sayılmakta ve önleri kesilmektedir. Ayrıca her ne kadar günümüz üniversitelerinin ve sosyal bilimlerin durumu Foucault'nun neoliberal iktidarı üzerine temellendirilebilse de genel anlamdaki iktidar kavramsallaştırması da üniversitelerin ve sosyal bilimlerin tarihsel süreç içerisinde edindiği misyonları açıklamaktadır. Bu bakımdan bilginin tekeline elinde bulunduran üniversiteler, tarihsel süreç içerisinde iktidar ile devamlı bir mücadele ilişkisi içerisinde olmuştur. Zaman zaman özerk bir yapı edinirken zaman zaman bazı dinsel tarikatların, bazı iktidar odaklarının birer yuvası konumunda olmuşlardır. Dolayısıyla edindikleri misyona göre üniversiteler, zamanının hakikat üretiminin merkezinde yer almışlardır. Kısacası üniversitelerin tarihi, bilgi ve iktidar arasında gidip gelen bir görünümde seyretmiştir.

Bilgi, İktidar ve Üniversiteler

Her ne kadar üniversiteler, 18. yüzyılda çoğalmaya başlamışlarsa da kökenleri önceki asırlara dayanmaktadır. Çoğu kişi tarafından ortaçağ karanlık çağ olarak nitelendirilir ama aynı zamanda üniversitenin nüvelerinin bulunduğu çağdır. 11. ve 12. yüzyıllarda kiliseye bağlı, genellikle dağlık alanlara kurulan manastırlar, ağırlıklı olarak din eğitimi verse de klasik metin eğitimi de vermiştir (Kılıçbay, 1989, s. 7). Manastırların ekonomik bağımsızlığı vardır. Manastırlar, sürekli eğitim veren özel okulların doğmasının yolunu açmıştır (Charle ve Verger, 2005, ss. 12-13). Bu özel okullar, Antik Çağ'dan beri kullanılan pedagoji geleneğini benimsemiştir. Özel okullar, tam anlamıyla özerk değildir, faaliyetleri piskoposluğun iznine bağlıdır (Charle ve Verger, 2005, s. 13). Özel okullarda genel olarak sanat ve mantık dersleri verilse de zamanla hukuk ve tıp alanında eğitimler de verilmiştir (Charle ve Verger, 2005, s. 13).

Ticaretin 11. yüzyıldan itibaren gelişmeye başlaması, kentlerin öneminin artmasına neden olmuştur. Kentlerin öneminin artmasıyla birlikte halk ile ilgilenen ruhbanların da önemi artmıştır. Halkın eğitim ihtiyacı ile kentlerde *schola*'lar kurulmaya başlanmıştır. *Schola*'lar, özerk olmayıp Papa'ya bağlı olsalar da eleştirel düşüncüyü sağlamış *schola*'ların varlığı da söz konusudur ve bunların örgütlü hale gelmesiyle lonca teşkilatları ortaya çıkmıştır. "Orta Çağ'da loncalara verilen adlardan biri de *universitas*'tır ve terimin başlangıçta yükseköğrenimle hiçbir ilgisi yoktur, loncanın kendi alanına giren konularda tam

bir özerklik sahibi olduğunu belirten hukuki bir terimdir” (Kılıçbay, 1989, s. 8). *Schola*’lar, *universitas* altında bir araya gelerek zamanla özerkliklerini kazanmıştır. Daha sonra ise *universitas*, lonca teşkilatlarından ayrı olarak *schola*’ların bir örgütlenmesi olarak yükseköğrenim anlamında kullanılmaya başlanmıştır. Bu dönemde kentlerde *commune*’ler ortaya çıkmıştır. “Bir *commune*, kentin eski sahibi olan senyör, kral veya kiliseden özerkliğini kabul eden bir ‘*carta*’ elde ettiği zaman kurulmuş olmaktadır. Bu onun bağımsızlık belgesidir” (Kılıçbay, 1989, s. 9). Üniversiteler her ne kadar Papa’ya karşı özerkliklerini kazansalar da tam anlamıyla bağımsız bir statüye kavuşmaları, buldukları bölgenin otoritesinden *carta* elde etmeleriyle mümkün olabilmektedir. Dolayısıyla belirtilmesi gerekir ki üniversiteler, kilisenin içinden doğmuş görece yeni kurumlardır (Burke, 2001, s. 35). Üniversitelerin Kilise’nin içinden doğmaları, çok doğaldır. Çünkü ortaçağda kiliseler, adeta bilgi üzerinde tekel kurmuştur (Innis, 1986, ss. 121-123). Kiliseler, bilgiyi elinde tutan ve istediği gibi yönlendiren bir işleve sahiptir.

İlk üniversiteler, Bologna, Paris ve Oxford’da 13. yüzyılın başlarında kurulmuştur. 14. ve 15. yüzyıllarda *carta* elde etmenin yanında siyasal destek alan birçok üniversite kurulmuştur. Orta Çağ’ın sonunda ise ulusal ve bölgesel nitelikli ve diplomaları evrensel nitelik taşıyan birçok üniversite kurulmuştur (Charle ve Verger, 2005, s. 31). 16. Yüzyılda üniversitelerin gelişiminde bir durgunluk söz konusudur. Bu dönemde üniversiteler, reform hareketleri sonucu ortaya çıkan birbirinden farklı birçok Hıristiyan mezhep savaşının ortasında kalmıştır. Çünkü her mezhep, kendi görüşünün doğru olduğu inancıyla bunu kabul ettirmeye çalışmıştır ve üniversiteler de zaman zaman bu mezheplerin birer kalesi olmuş ya da iktidarın benimsediği mezhep doğrultusunda sıkıca bir denetime tabi tutulmuştur. Üniversitelerin tekrar bilgiye doğru yönelmeleri, Aydınlanma hareketi ile mümkün olmuştur (Kılıçbay, 1989, s. 10). 19. yüzyılda üniversiteler, buldukları ülkelere göre farklı misyonlar üstlenmiş ya da buldukları ülkelere göre hareket etmek zorunda kalmıştır. Bu bağlamda Fransa’da devlete kadro yetiştirme, İngiltere’de mezheplerle ilişki içerisinde ve ABD’de demokratik idealler doğrultusunda üniversiteler misyonlarını belirlemiştir (Charle ve Verger, 2005, ss. 75-105). Bu dönemlerde üniversiteler, merkezi otoritelerin denetiminde varlıklarını sürdürmüştür. Ancak 19. yüzyılın ortalarına doğru merkezi otoritelerin denetiminden çıkabilmişlerdir (Kılıçbay, 1989, s. 10). 20. yüzyılda ABD’deki üniversiteler, piyasaya yönelik bir araştırma ortamı sağladığından dolayı ABD’deki öğrenim görenlerin sayısı yüzyılın ortalarına kadar iki milyonu aşarken yüzyılın ortalarından sonra ise katlanarak devam etmiştir (National Center of Education Statics, 1996, s. 175). Hem sayılarının artması hem farklı bölümlerin ortaya çıkmasıyla üniversiteler, eskiden olduğu gibi sadece kentli orta sınıfa değil, farklı profil ve sınıftaki birçok kişiye hitap etmeye başlamıştır. Özellikle bir meslek edinmek isteyen kişiler, üniversitelere akın etmiştir.

Her zaman olduğu gibi dünyadaki gelişmelerden üniversiteler de etkilenmiştir. 20. yüzyılın sonunda itibaren üniversitelerde neoliberalizmin etkilerini görmek oldukça mümkün olmuştur. Soğuk Savaş’ın sona ermesiyle ABD dünyada tek hegemon güç olarak kalmıştır. Bu nedenle benimsediği liberalizm ve neoliberalizm politikalarını olabildiğince yaymaya çalışmıştır. Yükseköğretim sistemi, bu dönemde ortaya çıkan küresel eğilimlerden nasibini almıştır. Yükseköğretimi etkileyen başlıca faktörler şu şekilde ele alınabilir (Aktan, 2009, s. 40):

- Az gelişmiş ülkelerde ve gelişmekte olan ülkelerde nüfus artışı,
- Globalleşme,
- Bilgi toplumu,
- Yeni temel teknolojiler,

- Devlet reformları; devletin küçültülmesi ve yeniden yapılandırılması; iyi yönetim (good governance) uygulamaları,
- Artan rekabet,
- Yükseköğretime talebin sürekli artma eğiliminde olması,
- İngilizce'nin 'global dil' özelliğine sahip olması.

Üniversitelerin geleneksel işlevi, bilgi sağlamaıdır. Bilgiye üniversiteler aracılığıyla erişilmekte ve bilgi, üniversiteler aracılığıyla yayılmaktaydı. Ancak küreselleşmeyle birlikte üniversiteler, bilginin pazarlamasını yapan girişimci rolüne bürünmüştür. Bilginin ekonomik bir faaliyet olarak algılanması "bilgi ekonomisi"ni doğurmuştur (Perry ve Harloe, 2007, s. 25). Bilgi, kendiliğinden değerli olan bir fenomen olmaktan çıkıp fayda sağlayıp sağlamamasına göre değeri belirlenen bir fenomen haline gelmiştir. Dolayısıyla bilgi, ekonomik bakımdan fayda sağladığı ölçüde değerli ve işe yarar görülür (Perry ve Harloe, 2007, s. 26). Bilgi ekonomisiyle birlikte üniversitelerden yaratıcılık beklenmektedir (Castells, 2010, s. 77). Yani üniversitelerin maddi olarak bir çıktı sağladığı zaman bilimsel faaliyetlerin içerisinde değerlendirilmesi söz konusudur. Dolayısıyla günümüzde bilgi, endüstriyel gelişmeye katkı sağladığı oranda değerli hale gelmiştir. Bu durum, bilgiselleştirme (*informationalism*) şeklinde ifade edilebilir (Jessop, 2001, s. 64). Bilgiselleştirme ile üniversiteler, insanlara teknik bakımdan gerekli olan bilgileri sağlamaya çalışır. Buradaki bilgiselleştirme faaliyeti, daha çok üretimin artırılmasına dayalı mesleki anlamda teknik bilgiyi içerir.

Bilgi ekonomisi ile birlikte üniversiteler tarafından benimsenen ve ortaya çıkan yeni fenomenler şunlardır (Harloe ve Perry, 2004, ss. 217-219):

- Yarı pazar sistemleri ve süreçlerini benimsemek
- Kamu hizmetinden performansa ve denetime dayalı değerlere geçmek
- Öğretim ve araştırma faaliyetlerini ticarileştirmek
- Hükümetin, sanayinin ve 'müşterilerin' ihtiyaçlarına cevap vermek
- Araştırmaları toplumsal ve ekonomik ilişki talepleriyle birleştirmek
- Geleneksel yönetim ve yönetim yöntemleri üzerine baskı yaparak yeni yöntemler araştırmak
- Değer ve statü değerlendirmelerinde yapılan revizyonlarla bağlantılı bir şekilde yeniden değerlendirilmiş ücret ve ödül sistemleri oluşturmak
- Bireyselleşmek
- Meslektaşlık kültürünü zayıflatmak
- Bilgi oluşturmak
- Bilgi iddialarını desteklemek
- Üniversitelerin meşruiyetini rekabete dayandırmak

Görüldüğü üzere üniversiteler, piyasa merkezli bir misyon benimsemeye başlamıştır. Üniversitelerin geleneksel işlevlerini terk edip piyasanın ihtiyaçlarına göre kendisine yön vermesi, kendi doğasına yabancılaşmasına neden olmaktadır. Başka bir deyişle, üniversiteler piyasaya yönelerek bilim yerine piyasanın ihtiyaçlarına çözüm üretmeye çalışan meslek kuruluşlarının alt kolu şeklinde faaliyet göstermeye başlamıştır. Bu bağlamda gerek küresel düzeyde gerek ulusal düzeyde üniversiteler ve öğretim elemanları, proje yapmaları için teşvik edilmektedir. Projelerin esas mahiyeti ise sanayiye yönelik olmasıdır. Örneğin, Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK), ulusal düzeyde on bir tane sanayiye destek programını desteklemektedir (TÜBİTAK, 2019). Sanayi ile bağlantılı olarak TÜBİTAK, girişimcilik başlığı altında beş tane destek programına sahiptir (TÜBİTAK,

2019). Oysa yönetimsellik tarafından sanayiye gösterilen ilgi diğer bilimsel alanlara gösterilmemektedir.

Üniversiteler her ne kadar küreselleşme ile evrensel faaliyetler içerisinde baskın olarak görünse de yereli ihmal ettikleri söylenemez. Zira evrensel nitelikleri yerele aktarma, üniversitelerin en temel işlevlerinden birisi haline gelmiştir. Hatta evrensel ile yerelin bütünleştirilmeye çalışıldığından bahsedilebilir. Bu durum, kavramsal olarak evrensel-yerelleşme (*glocalisation*) olarak ifade edilebilir (Swyndegouw, 1992, ss. 39-40). Evrensel ile yerelin bütünleştirilmesinin nedeni, endüstrileşmeye ve bölgesel kalkınmaya katkısının yanı sıra sinerji yaratılarak insanların üretim faaliyetlerine teşvik edilmesi düşüncesidir (Castells ve Hall, 1994, ss. 222-224). Çünkü evrensel nitelikteki endüstriyel gelişmeler yerele aktarılacak ve bunun sonucu olarak yerel, hızla endüstrileşecek ve tüketim faaliyetlerinin yanında üretim faaliyetlerine de katılacaktır. Bu bağlamda Avrupa Komisyonu, endüstriyel bilginin yerele aktarılması için üniversitelere sorumluluk dahi yüklemektedir (Commission of the European Communities, 2003).

Bilgi ekonomisinde teknolojik gelişmeler ile bilgi, birlikte anılmaya başlamıştır. Çünkü geleneksel olarak bilgi hem teorik hem pratik yaniyla değerliken bilgi ekonomisi ile birlikte teknoloji gibi daha çok pratik yönüyle değerli olarak görülmektedir. Dolayısıyla bilgi, pratik alandaki teknolojiye yansımaları olarak *know-how* ile değerlendirilmeye başlanmıştır (Levin, 2007, s. 41). *Know-how* ile üniversiteler, teknik bilgiyi yerele aktarmaya ve böylece bölgesel ve evrensel boyutta ekonomik gelişmeye katkı sağladıklarını düşünmektedir (Levin, 2007, s. 41). Kısacası bilgi ekonomisi ile bilginin metalaşması meydana gelmiştir. Bilginin bir meta gibi alınıp satılabilir bir düzeye indirgenmesi, pratik yarar sağlayan bilgiyi teorik yarar sağlayan bilgidan üstün konuma getirmiştir.

Üniversitelerin kendisini piyasa merkezli bir anlayışla dizayn etmesi, kuşkusuz neoliberalizmin etkisiyle başlamıştır. Foucault'nun da vurguladığı üzere neoliberalizm, sistemin devam etmesi için hem tüketen hem üreten öznelerle ihtiyaç duymaktadır. Başka bir deyişle, neoliberal özne olan *homo economicus*, sistemin devamı için üretilmesi gereken bir nesnedir. Burada üniversitelerin piyasa merkezli yönelimi esasında neoliberal özneyi üretme ve üretilen öznenin varlığını devam ettirme yönünde ortaya çıkmaktadır. Dolayısıyla üniversiteler, iktidarın bedenler üzerinde faaliyet gösterdiği bir disiplin edici mekanizma konumundadır.

Üniversitelerin piyasa merkezli bir konumu benimsemeleri, piyasa ile doğrudan ilişkili olmayan bilim dallarının öneminin azalmasına da neden olmuştur. Bu bakımdan piyasa ile doğrudan ilişkili olan mühendislik alanları önem kazanırken daha teorik olan fizik, kimya, biyoloji, sosyal bilimler gibi alanlar önem kaybetmektedir. Hatta önem kaybeden alanlar, bir nevi bilim dalları olarak değerlendirilmemektedir. Piyasaya katkı sağlayan teknik bilgi birincilleştirilirken diğerleri ikincilleştirilmektedir. Dolayısıyla burada da iktidarın kendi hakikatini üretmesi söz konusudur. Buradaki hakikat, piyasaya faydalı olan teknik bilginin faydalı ve dolayısıyla herkes tarafından benimsenmesidir. Teknik bilginin yüceltilmesi bir norm haline gelmektedir. Norma aykırı herhangi bir girişim ise faydasız olarak etiketlenip yok sayılmaktadır. Sosyal bilimlerin her alanı piyasa merkezli yani maddi anlamda kâr merkezli hareket etmez. Örneğin iktisat, her ne kadar ekonomik veriler üzerinde çalıştığı için kısmen piyasa ile yakından ilişkili olsa da temel güdü kâr değildir. Ayrıca felsefe, sosyoloji, siyaset bilimi gibi dallar doğrudan piyasa ile ilişkili değildir. Bu bilim dalları, ne teknik anlamda ne de piyasanın doğrudan kullanabileceği bir bilgi üretirler. Dolayısıyla sosyal bilimler de norma aykırı olduğu için yok sayılan ve önem verilmeyen bilimler arasındadır.

Bilgi, İktidar ve Sosyal Bilimler

Bilim, son yüzyıllarda —özellikle 16. yüzyıldan itibaren— genel olarak iki varsayıma dayanarak kurulmuştur. İlki, Galileo Galilei'nin Katolik kilisesine karşı yürüttüğü maddeci düşüncedir (Gordon, 2003, s. 19). Daha sonra Isaac Newton, bu düşünceyi geliştirerek mekanik fiziğin temel kanunlarını ortaya koymuştur. Dolayısıyla Galilei ile başlayan bu akım, Newton ile birlikte 16. yüzyıldan itibaren bilim felsefesinin önemli yöntemlerinden birisi olmuştur. Bu akıma göre bilgi kaynağı, deneye ve gözleme dayanırken kilise tarzı dini otoriteler bilgi kaynağı olarak görülmemektedir (Gordon, 2003, s. 24). İkincisi ise, Rene Descartes tarafından öne sürülen ve beden ile ruh, madde ile akıl, doğa ile insan vb. ikilikler arasında köklü ayrımlar olduğunu savunan Kartezyen düalizmdir (Gordon, 2003, s. 212). Buradaki esas husus, maddi dünyada gerçekleşen ile zihni dünyamızda gerçekleşen arasında bir bağın olup olmadığıdır. Dolayısıyla maddi olarak gerçekleşen ve deney ile gözlemlenen olgular ile zihnimizde, ruhumuzda gerçekleşen olgular arasında bir ilişkiden söz edilebilir mi? Descartes'ın başlatmış olduğu tartışmayı Gottfried Wilhelm Leibniz, holist bir yaklaşımla maddi olarak gerçekleşen ile zihni olarak gerçekleşen arasında bir uyumun olduğunu ifade ederek savunmuştur (Gordon, 2003, s. 212). Özellikle Kartezyen düalizmin etkisiyle maddi olan ile metafizik olan arasında kesin ayrımlar çizilmiştir. İlk görüşü benimseyenler, maddi olan ile metafizik arasında bir bağın zorunlu olarak kurulamayacağından hareketle maddi olanı benimsemişlerken Kartezyen düalizmi benimseyenler metafizik olanı tam anlamıyla terk edememişlerdir. Hatta önde gelen cemiyetlerde maddi bilgi yüceltilirken metafizik bilginin cemiyet faaliyetlerinin dışında olduğu belirtilmiştir (Gülbenkian Komisyonu, 2003, s. 12). Dolayısıyla giderek maddi olana sarılma, metafizik olanı ise dışlama söz konusudur. Çünkü nihayetinde bilimin her zaman ve her yerde geçerli olan evrensel nitelikte olması gerekmektedir. Maddi olanın bilgisi evrensel nitelik sağlamaktayken metafizik olanın bilgisi evrensel nitelik sağlamamaktadır.

Maddi olan ile metafizik olan arasındaki ayrım, 17. ve 18. yüzyıllarda daha da derinleşmiştir. Çünkü bu yüzyıllarda deneye doğru bir yönelme vardır. Burada bilimin sınırının ne olduğu konusu tartışmalıdır. Kilise otoritesi —özellikle Katolik kilisesi— bilim hakkında da söz söyleme yetkisinin doğal hukuk ve ahlak doktrinleri sayesinde kendisine ait olduğunu söylerken deney ve gözlemi öne çıkaran Rönesans düşüncesi, kiliseye karşı çıkmakta ve insan aklını yüceltmektedir (Gordon, 2003, ss. 25-27). Deneye doğru yönelme, *a posteriori* bilginin konumunu güçlendirirken *a priori* bilginin konumunu zayıflatmıştır. Bu nedenle olacak ki 17. ve 18. yüzyıllarda felsefenin önemi azalmış, buna karşılık deneye dayanan doğa bilimlerinin önemi artmıştır. Çünkü felsefe, *a priori* bilgi sağlamasından dolayı metafizik alanın içinde değerlendirilmiştir. Dahası merkezi bir konum elde eden bilim anlayışına göre metafizik, bilimsel bir alan olarak görülmemeye başlamıştır.

19. yüzyılda doğa bilimlerinin üstünlüğü daha da güçlenerek felsefe ve diğer bilimler karşısında daha üstün bir konuma yerleşmiştir. Çünkü insanların kesin bilgiye ulaşmasını sağlayan doğa bilimleri, bilim olarak değerlendirilmekteydi. Felsefe gibi diğer bilimler, teoriye dayandığı, test edilemediği ve dolayısıyla *a priori* olduğu için bilim olarak görülmemekteydi. Hatta zamanla bilim kelimesi, tek başına kullanıldığında doğa bilimleri anlamına gelmiştir (Gülbenkian Komisyonu, 2003, s. 14). Doğa bilimlerinin öneminin bu derece artmasında muhakkak sağladığı pratik yararın etkisi oldukça etkilidir. Oysa teorik alanlar, pratik yarar sağlamadığından olsa gerek daima dışlanmıştır. Foucaultcu bir anlamda iktidar, hakiki bilgi olarak yarar sağladığı için doğa bilimlerini yüceltmıştır. Doğa bilimlerinin dışında kalan bilimler ise ikincilleştirilmiştir. Dolayısıyla doğa bilimleri, asıl bilim olarak nitelenirken bu nitelemeye özgü öznenin de inşa edilmesi söz konusudur. İktidar, özneyi doğa bilimlerine yönelterek onların teknik anlamda yarar sağlayan faaliyetler içerisinde olmasını istemiştir. Bu dönemde bilim insanının özellikleri şu şekilde tanımlanmıştır: (1) Bilim

insanları tarafsız olmalıdır, (2) bilim insanları ampirik çalışmalar sonucu bilgiye ulaşmalıdır, (3) bilim insanları evrensel doğruların peşinde olmalıdır, (4) bilim insanları basit olanı keşfeder ve (5) bilim insanları nihai nedenleri değil, mevcut olayda görülen nedenleri açığa çıkarır (Wallerstein, 2000, s. 156).

Doğa bilimlerinin başat hale gelmesi tek başına yeterli olmamıştır. Çünkü bilime sağladığı maddi yarar oranında değer verilmesi —başka bir ifadeyle, daha çok kâr elde edilebilmesi için— uzmanlaşmayı ortaya çıkarmıştır. Uzmanlaşma ile birlikte birçok bilim dalı oluşmuştur. Yalnız bu bilim dalları ilk başlarda teknik yani mesleki alanlara yönelik olmuştur. Zira uzmanlaşma ile birçok bilim dalının ortaya çıkmasının altındaki esas gaye, üretken olmakla ilgilidir (Gülbenkian Komisyonu, 2003, s. 16). Piyasada üretken olmak, nasıl iş bölümü sayesinde oluyorsa bilim alanında üretken olmak da uzmanlaşma sayesinde mümkün olacağı inancı hâkimdir. Aynı zamanda teknolojik yenilikler, kapitalizm ile birlikte önem kazanmıştır. Dolayısıyla “modern bilim kapitalizmin evladıdır ve ona bağımlı olmuştur” (Wallerstein, 2000, s. 156).

Bilim olarak doğa bilimlerinin anlaşılması ve felsefenin dışlanması, en temelde 19. yüzyılın ortalarından itibaren sosyal bilimlerin ortaya çıkmasına neden olmuştur. Çünkü benimsenen bilim anlayışında maddi unsurlar, deney ve gözlem öne çıkmaktadır. Dolayısıyla mevcut hakikat rejiminin ulaştığı sonuca göre bir faaliyetin bilimsel olarak nitelendirilebilmesi için maddi anlamda test edilebilmesi gerekmektedir. Sosyal bilimler, bu tür bir uslamamanın neticesinde “on dokuzuncu yüzyılda ‘gerçeklik’ hakkında ampirik bulgulara (‘spekülasyon’dan farklı olarak) dayalı ‘nesnel’ bilgi elde edilmesini sağlamak için harcanan genel çabaların bir parçası olarak” ortaya çıkmış ve amaç, “doğruyu icat etmek ya da sezgi yoluyla bulmak değil, ‘öğrenmek’” olmuştur (Gülbenkian Komisyonu, 2003, s. 21). Sonuç olarak sosyal bilimlerin modernizmin bir eseri olduğu ifade edilebilir. Çünkü daha önceleri sosyal bilimler diye bir isim olmaksızın genel olarak bilimlerin altında işlenen dalları ifade etmekteydi. Bu dallar, zamanla ayrı birer bütün olarak varlıklarını sürdürmek istemiştir. Bu nedenle müstakil bir bilim dalı olarak sosyal bilimlerin altında bilim dünyasında görünür olmuşlardır.

Sosyal bilimler, 19. yüzyılın yarısından itibaren tarih, antropoloji, coğrafya, sosyoloji, iktisat ve siyaset bilimi gibi alanların birer müstakil bilim dalı olarak örgütlenmesi sonucu oluşmuştur. Sosyoloji, iktisat ve siyaset bilimi diğer sosyal bilim dallarına göre daha öne çıkmıştır. Bunun nedeni ise bu bilim dallarının en azından 1945 yılına kadar devlet merkezci bir konum benimsemeleridir (Gülbenkian Komisyonu, 2003, s. 77). Bu bilim dallarının zaman zaman devlet merkezci bir rol üstlenmeleri devamlı iktidarın baskı ve denetiminde olmasında yatmaktadır. Ayrıca sosyal bilimlerin bizatihi çalışma alanları doğrudan devletle ilgili süreçlerdir. Her sosyal bilim, az ya da çok devletin bir yönü üzerinde çalışmaktadır. Bu bağlamda sosyal bilimler, iktidarın baskı ve denetiminden doğrudan etkilenmektedir.

Fransız Devrimi ile iki inanç benimsenmiştir: İlki, “siyasi değişimin sürekli ve normal, yani norm olduğu ve ikincisi, egemenliğin ‘halk’ta olduğu inancıydı” (Wallerstein, 2000, s. 161). Siyasi değişimin kaçınılmaz olduğu kabulünden hareketle değişimin hızının ve yönünün belirlenmesi, iktidar tarafından belirlenmiştir. Bu dönemde muhafazakârlık, liberalizm ve sosyalizm siyasi değişimi belirleyen temel ideolojiler olarak ortaya çıksa da liberalizm, diğerleri karşısında üstün olan orta yol ideolojisi olmuştur (Wallerstein, 2000, ss. 162-163). Liberalizm, siyasi değişimi kontrol ederek onu istediği şekilde düzenlemiştir. Liberal ideolojiye uymayan sınıflar ise iktidar tarafından tehlikeli sınıflar olarak nitelendirilmiştir. Bu dönemde tehlikeli sınıflar, proletaryadan, köylülerden, el üretimini savunan zanaatkarlardan ve marjinal göçmenlerden oluşmaktadır (Wallerstein, 2000, s. 161). Burada iktidar, liberal ilkeyi benimsemiş ve ona göre norm üretmiştir. Foucaultcu bir anlamda ifade etmek gerekirse, üretilen norma aykırı olan kesimler, tehdit olarak görülerek tehlikeli sınıflandırmasına tabi

tutulmuştur. Tehlikeli sınıflar, zaman ve şartlara göre değişiklik göstermiştir. Burada önemli olan nokta, sistemin devamının sağlanmasına engel olan kesimlerin tehlikeli olarak adlandırılmasıdır. Kısacası, liberalizm ile sosyal bilimler, rasyonel —başka bir ifadeyle bilimsel— bir yöntemle hareket ederek toplumu açıklamaya çalışmaktadır (Wallerstein, 2000, s. 164). Yalnız burada liberalizm ve sosyal bilimlerin rasyonel başlığı altında norm üretmeleri söz konusudur. Başka bir deyişle siyasi olan, rasyonel olarak nitelenerek norm üretilmektedir. Norm üretimi, ikisi için de merkezi bir öneme sahiptir. Norm üretimi, esasında güç ilişkileri sonucunda ortaya çıkan iktidarın söyleminin bir ürünüdür. Dolayısıyla liberalizm gibi sosyal bilimler de iktidarın norm üretimini sağlayan iki araç konumundadır.

Norm üretiminin bir diğer örneği ise sansürlerdir. İktidar özellikle sosyal bilimler alanında sansür mekanizmalarını çok sık kullanmıştır. Bilgi üzerindeki baskı ve denetimin en somut örneği, yasaklanan kitaplar üzerinde görülmektedir. Orta Çağ'da kilise, birçok devletten daha örgütlü olduğu için bilgiyi tekeline almak istemiş ve kendi otoritesini sarsacak kitapları, *Index Librorum Prohibitorum* adlı bir liste düzenleyerek yasaklamıştır. Kilisenin yasaklananlar listesindeki bir kitabı bulmak çok zordur ve ilgili kitabı bulundurmamak da çok tehlikelidir. Belirtilmesi gerekir ki sadece kilise, istemediği eserleri yasaklamamış, kiliseye rakip olarak ortaya çıkan Protestanlık gibi diğer mezhepler de bazı eserleri yasaklamıştır (Burke, 2001, s. 142). Dini otoritelerin yanında devletler de sansürü bir araç olarak kullanmıştır. Bu bağlamda Hollanda'da yasaklanan Spinoza'nın *Tractatus Theologico-Politicus*'u örnek olarak verilebilir. Daha güncel örnekler vermek gerekirse Charles Darwin'in *Türlerin Kökeni* 1925'te Yunanistan'da ve 1925'ten 1967'e ABD'de, Franz Kafka'nın *Dönüşüm*'ü 1933'ten 1945'e kadar Almanya'da, Adalet Ağaoğlu'nun *Fikrimin İnce Güllü* 1981'den 1983'e kadar Türkiye'de yasaklanmıştır (CnnTürk, 2017).

Sansürün yanı sıra sosyal bilimler, özellikle 1980'lerden sonra neoliberalizmin etkisiyle üniversitelerin girişimci rol üstlenmesiyle önemsiz görülen bilim dalları arasına itilmiştir. Çünkü üniversitelerin maddi anlamda üretime odaklanmaları, teoriye dayanan yani pratik faydası doğrudan gözlemlenemeyen sosyal bilimleri değersizleştirmiştir. Üniversiteler, uygulamalı bilim dallarına gereğinden fazla ödenek ayırırken sosyal bilimleri önemsiz olduğu düşüncesiyle göz ardı etmektedir. Aynı şekilde üniversiteler, bölümlerini girişimci role göre dizayn ederek uygulamalı bilimlerin önünü açmaktadır. Gelişmiş ülkelerde 19. yüzyılın ortasından itibaren benimsenen Humboldt modeli ile üniversiteler, çoğunlukla devlet güdümünde olsalar da rekabetçi ve girişimci bir rol benimsemeye başlamıştır (Wissema, 2009, ss. 13-17). Öğrenci sayılarındaki artış, küreselleşme, disiplinler arası çalışmalar, araştırma maliyetlerindeki artış, özel araştırma enstitülerinin kurulması, üniversitelerin ekonomik bir güç olarak ortaya çıkması ve üniversitelerin sanayi ile ilişkili bir hale gelmesiyle birlikte Humboldt modelinin bir devamı olarak araştırma üniversitelerinin ortaya çıktığından bahsedilebilir (Wissema, 2009, ss. 17-22). Araştırma üniversitelerinde önemli olan, araştırmaya yönelen yani pratik yarar sağlayan uygulamalı bilim dallarıdır (Vest, 2007, ss. 7-9). Dolayısıyla insanlar için doğrudan pratik bir fayda sağlamayan sosyal bilimler ikincil statüde değerlendirilmektedir. Aslında Foucaultcu bir anlamda ifade etmek gerekirse iktidar, pratik faydaya dayalı bilim dallarını yüceltirken teoriye dayalı sosyal bilim gibi alanları küçümsemektedir. Yüceltme ve alçaltmanın muhatabı ise öznedir. İktidarın iyi ve doğru olarak nitelendirdiği özne, girişimci öznedir. Yani tüketim faaliyetlerinin yanında üretim faaliyetlerine katılan özneler, iktidarın inşa etmek istediği öznedir. Bu nedenle iktidarın inşa ettiği özne için de sosyal bilimlerin karın doyurmayan bir uğraş olduğu düşüncesi işlenmektedir. Aslında hem tüketen hem üreten özne, Foucault'nun son yıllarında üzerinde çalıştığı neoliberal özneyi nitelendirmektedir. Üniversitelerin benimsemiş olduğu misyonlara bakılırsa doğrudan iktidarın istediği doğrultuda hareket ettiğinden ve dolayısıyla sosyal bilimleri de ötekileştirdiğinden bahsedilebilir.

Sonuç

İktidar hakikati üretirken söylemin yanında baskı ve denetim araçlarını da kullanır. İktidarın buradaki amacı, bedenleri itaatkâr kılabilmek için disipline etmektir. Her iktidarın normal olarak tanımladığı bir özne vardır. Örneğin, neoliberal özne için normal olan hem üretim hem tüketim faaliyetleri içerisinde yer almasıdır. Ekonomik faaliyetler içerisinde yer almayan özneler, iktidar tarafından tehlikeli olarak değerlendirilmekte ve disipline edilmektedir. Foucault'ya göre çoğu iktidar, 1970'lerden itibaren neoliberalizm doğrultusunda hareket etmektedir. Dolayısıyla iktidarın benimsemiş olduğu neoliberal tutum, üniversitelere ve üniversitelerin altında faaliyet gösteren sosyal bilimlere de yansımaktadır.

Üniversiteler, her ne kadar kilise ile birlikte tarih sahnesinde görünür olsalar da daima bilginin merkezinde olmuşlardır. Zamanla da kiliseden ayrılmış ve Newtoncu model ile birlikte maddi bilginin esas bilim sayılması söz konusu olmuştur. Üniversitelerin geleneksel rolü, bilgi iken günümüzde üniversitelerin rolü bilgi merkezi olmaktan çıkmıştır. Bu dönüşüm, kapitalizmin geçirdiği evrelere bakılarak rahatlıkla görülebilir. Gerek iktidarla ilişkilerinin bir sonucu olarak gerekse de küreselleşmenin bir sonucu olarak üniversiteler de neoliberalizmin etkisinde kalmıştır. Hatta üniversiteler, neoliberalizmin etkisinin en kuvvetli hissedildiği yerlerden birisidir. Neoliberalizm ile birlikte üniversiteler, piyasa merkezli bir konum benimseyerek teknik anlamda fayda sağlayan uygulamalı bilimlere öncelik vermeye başlamıştır. Çünkü burada devreye giren hakikat oyunları neticesinde teknik anlamdaki bilgi, yüceltilmektedir. Zira insanların zihinlerine kazınan doğru bilgi, maddi anlamda fayda sağlayan bilgi olduğudur. Dolayısıyla üniversitelerin de bilim merkezi olmaktan çıkarak teknik bilgi sağlayan meslek kuruluşları rolüne bürünmesi söz konusudur. Max Horkeimer'in Rönesans ile birlikte aklın araçsallaştığı tespitine benzer bir şekilde üniversitelerin de araçsallaştığından bahsedilebilir. Başka bir deyişle araçsallaşmalar çağında yaşadığımız ifade edilebilir. Zira unutulmamalı ki yönetimselliğin esas amacı, düzenin devamlılığını sağlamak ve hem üreten hem tüketen *homo economicus* yetiştirmektir. Yönetimsellik için insanın, doğanın, evrenin bir önemi yoktur. Hepsi bir istatistikten ibarettir. Üniversiteler, yönetimselliğin elinde bir araç konumundadır. Çünkü üniversitelerin edindiği misyona göre önemli olan, daha çok maddi kazanç sağlayacak projelerdir. Bu bağlamda proje yapan bilim insanları taltif edilirken salt bilimsel uğraş içerisinde olan bilim insanları yok sayılmakta ve hatta küçümsenmektedir. Üniversitelerin edindiği misyonun bir de öğrenci boyutu vardır. Bu yeni üniversite misyonunda öğrenciler, kendilerini hayata hazırlayacak bilgiler verilmesi gereken insan olmaktan ziyade şekil verilmesi gereken bedenler, para kazanılması gereken müşteriler, sistem için gerekli insan kaynağı gibi anlamlara gelmektedir. Böylece üniversiteler, sanki müşteri gibi gördüğü öğrencilerine çeşitli kurslar, sertifikalar gibi programlarla bilgiyi satmaya başlamıştır. Aslında buradaki nirengi noktası, bilginin aktarılmasından ziyade ilgili sertifikaya sahip olmaktır. Zaten üniversitelerin buradaki amacı da bilgi aktarmak değil, para kazanmak olduğundan göstermelik şekli şartlar sonucu sertifikalar ücretini ödeyen müşterilerine sağlanmaktadır.

Üniversitelerin edindiği teknik okul misyonu, doğrudan sosyal bilimleri etkilemektedir. Zira sosyal bilimler, açık bir şekilde maddi çıktı sağlamamaktadır. Sosyal bilimler ile uğraşan bilim insanları, topluma bir faydası olmayan, boş işlerle uğraşan insan konumunda değerlendirilmektedir. Aynı şekilde sosyal bilimler alanında bir bölümde okuyan öğrenciler, mevcut sistem içerisinde potansiyel işsiz olarak görülmektedir. Çünkü gerek özel sektör gerek devlet mekanizması için önemli olan maddi anlamda çıktı sağlayan alanlardır. Dolayısıyla maddi çıktı sağlayan sağlık bilimleri, mühendislikler, ziraat faaliyetleri gibi alanlar teşvik edilip bu alanlardan mezun olan öğrencilere iş imkânı sağlanırken siyaset bilimi, uluslararası ilişkiler, felsefe, sosyoloji, edebiyat gibi sosyal bilimler alanından mezun olanlar için iş imkânları kısıtlanmaktadır. Böylece özneler, kazanç sağlayacakları teknik

bilginin peşinden koşmaktadır. Aslında burada Foucaultcu anlamda bir özgürlük yanılmasından bahsedilebilir. Foucault'ya göre

...yeni yönetim aklı... özgürlükleri üretmeye ve düzenlemeye mecbur. Yeni yönetim sanatı özgürlüklerin idarecisi olarak öne çıkacaktır. Ama 'özgür ol' gibi emrivaki bir şekilde ve bu emrin getireceği çelişkiyle değil. Liberalizmin kurduğu ifade 'özgür ol' değil. Liberalizmin basit ifadesi şu: seni özgür kılanı senin için üreteceğim. Sana özgür olma özgürlüğü sunacağım. Bu liberalizm, emrivaki özgürlükten ziyade özgürlük koşullarının idare edilip düzenlenmesi anlamına geldiği için, liberal pratiğin merkezinde özgürlüğün üretilmesi ve üretilirken kısıtlanması, hatta yok edilmesi arasında değişken ve hareketli bir sorun ilişkisi ortaya çıkıyor. 18. yüzyılda kurulan yeni yönetim sanatı anlamında kullandığım liberalizmin kalbinde, özgürlük[le] bir üretme-yoketme ilişkisi yatıyor [...]. Bir eliyle özgürlüğü üretmesi gerekiyor, fakat tam da bu hareketin sonucu olarak diğer eliyle kısıtlamalar, denetim, baskı, tehdide dayalı yükümlülükler vb. getiriyor (Foucault, 2015, ss. 54-55).

Dolayısıyla yönetimsellik, öznelere istediğin bilim alanını seçebilirsin seçeneğini gösterirken yaşamını devam ettirebilecekleri, yani iş imkânı sağladığı alanlar dışındakilerin önünü kapatarak öznelere zorunlu olarak kendi belirlediği alanlara yöneltmektedir. Özneler ise tam bir özgürlük yanılması içinde hareket etmekte ve sanki istediği alanı kendi özgür iradesiyle seçtiğini düşünmektedir. Oysa öznelere, hesapçı bir rasyonalizm içinde hareket ederek yeteneklerine, isteklerine, arzularına göre değil, kendilerine maddi kazanç sağlayacakları alanlara yönelmektedir. Dolayısıyla insanların özgür istençlerine yön veren yönetimsellik, üniversitelere piyasa merkezli bir misyon yüklerken sosyal bilimlere de ötekileştirmekte ve önünü kesmektedir. Özneleri ise teknik bilginin peşinden gitmeleri için teşvik etmektedir.

Sonuç olarak, iktidarın varlığı söylemleriyle ya da söylemsel olmayan pratikleriyle hakikati ürettiği için bilgi üretimi, iktidar için hayati öneme sahiptir. Zira iktidar için hayati olan varlığını sürdürebilmektir. Bunun için değişimin kaçınılmaz olduğu bir dünyada önemli olan değişimi kontrol etmektir. Neoliberal iktidar, genelde üniversiteler özelinde ise sosyal bilimlerde bu değişimi bir yönüyle kontrol etmeye çalışmaktadır. Bunu ise özgür istençleri ele geçirerek yapmaktadır. Üniversiteler, bilgi ve iktidar kısılacı arasında kalmış haldedir. Dolayısıyla bir tercih yapmaları gerekir: Bilgi merkezi mi olmak istiyorlar yoksa maddi kazanç sağlayan kuruluşlar mı? Özerk yapıları sayesinde buna karar vermeleri ve o doğrultuda mücadele etmeleri gerekmektedir. Sosyal bilimlerin ise kendi önemini ortaya koyması gerekir. Bu, oldukça zor bir durumdur. Deney ve gözleme dayanan bilimler için sabit şartlar altında hareket söz konusuysen sosyal bilimler için sabitlik değil, her zaman değişkenlik ve nedensellik ilişkileri söz konusudur. Yani suyun kaynama noktası deniz seviyesinde 100 derece iken sosyal bilimler için toplumun kaynama noktası belirsizdir. Çünkü bu, toplumun şartlarına, yapısına, inançlarına vb. göre değişkenlik göstermektedir. Ancak belirtilmesi gerekir ki nasıl iktidarın olduğu her yerde direniş varsa sosyal bilimlerin payına düşen de her ne pahasına olursa olsun gerek diğer bilim dallarına gerek iktidar pratiklerine karşı direniştir.

Extended Abstract

In the history of civilization, the concept of power, mainly, university, social sciences and knowledge have been discussed and evaluated separately. When the term power is mentioned, the transformations of power in the axis of governance are examined, and when the term university is mentioned, universities and especially other sciences (social sciences, science sciences etc.) are handled with emphasis on the developments in the Reform and Renaissance movements. Although there are the points they intersect in the historical process, they are evaluated as different areas from each other.

This study focuses on an alternative power and university relation to the traditional approach. The aim of this study is to consider that knowledge is a battlefield between power

and universities in line with Michel Foucault's views. According to Foucault, “the functioning of power constantly creates knowledge, and vice versa, knowledge leads to power effects” (Foucault, 2012a, s. 35). Foucault constantly discussed power and information together and emphasized that power produces this information. As an extension of this, power classifies information by dividing it into true and false categories. He wants to create docile bodies by making people accept the true information. The ones who adopt the information that power describes as wrong are disciplined. Here the issue of whether or not to act in the way the power wants to come into play. Power punish and discipline them who does not adopt the true information of power under institutions such as prison, school and asylum. Actually, the power offers a definition of normal by defining the abnormal.

The method of working in accordance with Foucault's ideas here is to examine the relationship between power and universities by taking the knowledge to center. Therefore, it can be stated that in the historical process, it can be stated that the power and universities are faced about knowledge. When looking at the history of universities, it is seen that in order to attain their autonomy, they sometimes engage in conflict with religious authorities and sometimes with state authority. Although the history of the university goes back to the Akademia of Plato, it can be said that since the 11th and 12th centuries, various monasteries formed the origin of the university in the modern sense. At the same time, it can be stated that the structure of the madrasah in the Islamic world is a mushy form of the university. The emergence of modern universities examples firstly in the West lies to gain their autonomy against power. Together with modern universities, knowledge has become a notion which is a valuable force with its own existence rather than dominated by power –while this power was occasionally a church, it was sometimes a secular state power. While universities have been aiming to discover and represent this force, power has been aimed at controlling this force. Therefore, a struggle that reached its peak especially with Reform and Renaissance took place in the field of knowledge. During this period, the university played a traditional role and sought to search for knowledge. In addition, it is necessary to mention the ongoing struggle of the branches of science operating under universities. In this context, there is a fierce struggle between physical science and social sciences. In fact, clubs that emerge with the Enlightenment described themselves as a scientific that means the physical science which expresses the knowledge obtained from experiments and observations. In this sense, social sciences have not even been seen as a science. The separation of the social sciences by specializing among them corresponds only to the 1950s.

In the course of the struggle between the government and the university, the universities, which could not fully gain their autonomy, acted as a means of power. Here again, the concept of governmentality, which Foucault describes as neoliberal power, can be considered by applying to him. Governmentality strives to produce a subject called *homo economicus*. *Homo economicus* is both a producing and consuming subject. Producing and consuming here requires active economic activities. In this context, governmentality promotes activities that provide financial benefits, while ignoring activities that do not contribute financially. Governmentality, which approaches knowledge and science in this way, does not even characterize fields such as social sciences scientifically, while glorifying technical knowledge that brings economic gains. Universities, which have not fully gained their autonomy, and therefore act as an instrument of governmentality, support all aspects of the science providing information in a technical sense, while describing the fields that provide philosophical knowledge as empty occupation.

As a result, it can be said that in the historical process, knowledge has become a battlefield between power and universities. At the last point with governmentality, knowledge is evaluated not only as a value in itself but only by looking at the economic gain it brings. In

this context, the universities that adopt the approach of governmentality, act as corporations by going to the cooperation with industry. Therefore, some universities leaves from their traditional role and act as a company. It should not be forgotten that knowledge is an inherent value and is the most important force to understand sense of this world. Although governmentality tries to influence and suppress the universities in line with the true knowledge it has adopted, as Foucault puts it, if there is an acknowledgment, a submission, wherever there is power, there is always an opposition, a resistance to it (Foucault, 2007, s. 73). In this respect, it can be stated that universities are stuck between governmentality and knowledge. In other words, universities should make a choice whether they will play the role that governmentality adopts, or whether they will be on the look for the idea that knowledge is a value in itself.

Kaynakça

- Aktan, C. C. (2009). Yükseköğretimde değişim: global trendler ve yeni paradigmlar. *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 1(2), 39-97.
- Burke, P. (2001). *Bilginin toplumsal tarihi*. (M. Tunçay, Çev.). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Castells, M. & Hall P. (1994). *Tecnopoles of the world: the making of twenty-first-century industrial complexes*. Londra ve New York: Routledge.
- Castells, M. (2010). *The rise of the network society*. İngiltere: Wiley-Blackwell.
- Charle, C. & Verger, J. (2005). *Üniversitelerin tarihi*. (İ. Yerguz, Çev.). Ankara: Dost Kitabevi.
- CnnTürk, 100 yasaklı kitap ve tuhaf hikayeleri. Erişim Tarihi: 04.11.2019, <https://www.cnntrk.com/kultur-sanat/kitap/100-yasakli-kitap-ve-tuhaf-hikayeleri?page=21>
- Commission of the European Communities (2003). *Communication from the commission: the role of the universities in the europe of knowledge*, COM 58 final, Erişim Tarihi: 15.01.2019, <https://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2003:0058:FIN:en:pdf>
- Foucault, M. (1992). *Hapishanenin doğuşu*. (M. A. Kılıçbay, Çev.). Ankara: İmge Kitabevi.
- Foucault, M. (1999). *Bilginin arkeolojisi*. (V. Urhan Çev.). İstanbul: Birey Yayıncılık.
- Foucault, M. (2000). *Özne ve iktidar*. (I. Ergüden & O. Akınhay, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, M. (2006). *Deliliğin tarihi* (4. Baskı). (M. A. Kılıçbay, Çev.). Ankara: İmge Kitabevi.
- Foucault, M. (2007). *Cinselliğin tarihi* (2. Baskı). (H. U. Tanrıöver, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, M. (2011a). *Entelektüelin siyasi işlevi* (3. Baskı). (I. Ergüden, O. Akınhay & Ferda Keskin Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, M. (2011b). *Büyük kapatılma* (3. Baskı). (I. Ergüden & Ferda Keskin, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Foucault, M. (2012a). *İktidarın gözü* (3. Baskı). (I. Ergüden, Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.

- Foucault, M. (2012b). *Bilme istenci*. (K. Eksen, Çev.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Foucault, M. (2013). *Güvenlik, toprak, nüfus*. (F. Taylan, Çev.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Foucault, M. (2014). *Kliniğin doğuşu: tıbbi algının arkeolojisi* (3. Baskı). (Ş. Ünsaldı, Çev.). Ankara: Epos Yayınları.
- Foucault, M. (2015). *Biyopolitikanın doğuşu*. (A. Tayla, Çev.). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Giddens, A. (1989). *The nation state and violence*. Cambridge: Polity Press.
- Gordon, S. (2003). *The history of philosophy of science*. Londra ve New York: Routledge.
- Gülbenkian Komisyonu (2003). *Sosyal bilimleri için: sosyal bilimlerin yeniden yapılanması üzerine rapor*. (Ş. Tekeli, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Harloe, M. & Perry, B. (2004). Universities, localities and regional development: the emergence of the 'mode 2' university?. *International Journal of Urban and Regional Research*. 28(1), 212–223.
- Innis, H. A. (1986). *Empire and communications*. Kanada: Press Porcépic Ltd.
- Jessop, B. (2001). The state and the contradictions of the knowledge-driven economy. Bryson J. R., Daniels P. W., Henry N. & Pollard J. (Ed.), *Knowledge, Space, Economy*, (ss. 63-78). Londra ve New York: Routledge.
- Kılıçbay, M. A. (1989). Gergin bekleyiş mutlu sona erdi: çocuğumuz üniversiteyi kazandı. *Türkiye Günlüğü*, 6, 6-16.
- Lemke, T. (2011). *Biopolitics: an advanced introduction*. New York: New York University Press.
- Levin, M. (2007). Knowledge and technology transfer: can universities promote regional development?. Harding A., Scott A., Laske S. & Burtscher C. (Ed.), *Bright Satanic Mills: Universities, Regional Development and the Knowledge Economy*, (ss. 39-52). İngiltere: Ashgate Publishing Ltd.
- National Center of Education Statistics (1996). *Digest of education statistics, 1996*. Erişim Tarihi: 11.01.2019, <http://nces.ed.gov/pubsearch/pubsinfo.asp?pubid=96133>
- Perry, B. & Harloe, M. (2007). External engagements and internal transformations: universities, localities and regional development. Harding A., Scott A., Laske S. & Burtscher C. (Ed.), *Bright Satanic Mills: Universities, Regional Development and the Knowledge Economy* (ss. 25-38) İngiltere: Ashgate Publishing Ltd.
- Swyndegouw, E. (1992). The mammon quest: 'glocalisation', interspatial competition and the monetary order: the construction of new scales. Dunford M. & Kafkalis G. (Ed.), *Cities and Regions in the New Europe: The Global-Local Interplay and Spatial Development Strategies* (ss. 39-67). Londra: Belhaven Press.
- TÜBİTAK (2019). *Ulusal destek programları*. Erişim Tarihi: 12.01.2019, https://www.tubitak.gov.tr/tr/destekler/sanayi/ulusal-destek-programlari#destekler_sanayi_ana_sayfa_akordiyon-block_1-0
- Vest, C. M. (2007). *The american research university from world war II to world wide web: governments, the private sector, and the emerging meta-university*. Londra: University of California Press.

-
- Wallerstein, I. (2000). *Bildiğimiz dünyanın sonu*. (T. Birkan, Çev.). İstanbul: Metis Yayınları.
- Wissema, J. G. (2009). *Towards the third generation university: managing the university in transition*. USA: Edward Elgar Publishing Ltd.
-